

Wstęp

Skuteczność czynności prawnych w czasie jest szerokim zagadnieniem, które nie było dotychczas samodzielnym przedmiotem odrębnego opracowania monograficznego w polskiej doktrynie prawa cywilnego. Skutki czynności prawnych w czasie są przedmiotem szerszych analiz i wypowiedzi przedstawicieli doktryny prawa cywilnego zawartych w publikacjach dotyczących warunku¹, umowy rozwiązującej (*actus contrarius*)² oraz umownego prawa odstąpienia³.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego kwestia skutków czynności prawnych w czasie pojawiała się wprost albo *implicite* w orzeczeniach dotyczących wykonania prawa odstąpienia⁴, potrącenia wierzytelności (*compensatio*)⁵, rozwiązania

---

¹ Por. B. Swaczyna, Warunkowe czynności prawne, Warszawa 2012, s. 337–349; E. Till, Prawo prywatne austriackie. Tom I. Nauki ogólne (Nauki ogólne austriackiego prawa prywatnego), Lwów 1911, s. 342–343; J. Zawadzka, Warunek w prawie cywilnym, Warszawa 2012, s. 272–278; również w niemieckiej doktrynie rozważania dotyczące mocy wstecznej czynności prawnej dotyczyły głównie mocy wstecznej ziszczenia się warunku uregulowanej w § 159 BGB – tak U.H. Schneider, Die Rückdatierung von Rechtsgeschäften – Unter besonderer Berücksichtigung der Probleme rückdatierter Gesellschaftsverträge, Archiv für die civilistische Praxis 1975, t. 175, s. 280, co nie oznacza, że wcale nie prowadzono badań dotyczących skutków bezwarunkowych czynności prawnych w czasie, w tym w szczególności ich retroaktywności. Por. F. Zunft, Grenzen der Rückwirkung im Zivil- und Zivilprozeßrecht, Archiv für die civilistische Praxis 1952–1953, Nr 152 s. 310–322. Stan ten uległ ostatnio zasadniczej zmianie w szczególności za sprawą publikacji S. Eickelmann, Die Rückwirkung im System des Bürgerlichen Gesetzbuchs, Studien zum Privatrecht 65, Tübingen 2017, *passim*.

² L. Domański, Instytucje kodeksu zobowiązań. Komentarz teoretyczno-praktyczny. Część ogólna, Warszawa 1936, s. 915; R. Longchamps de Bérier, Zobowiązania, Lwów 1939, s. 398; M. Podrecka, Rozwiązanie umowy zobowiązującej i zobowiązująco-rozporządzającej za zgodą stron, Bydgoszcz–Kraków 2003, s. 192–200; A. Pyrżyńska, Rozwiązanie umowy przez strony, Warszawa 2000, s. 110–136.

³ K. Panfil, Odstąpienie od umowy jako sankcja naruszenia zobowiązania, Warszawa 2018, s. 284–298; M. Warciński, Umowne prawo odstąpienia, Warszawa 2010, s. 113–182, a na tle KZ A. Kunicki, Umowne prawo odstąpienia, Lwów 1939, s. 45–58.

⁴ Post. SN z 14.10.1998 r., II CKN 5/98, Legalis (odstąpienie na podstawie art. 644 KC uznano za skuteczne *ex tunc*); wyr. SN z 26.1.2001 r., II CKN 365/00, OSNC 2001, Nr 10, poz. 154; wyr. SN z 24.1.2017 r., V CSK 219/16, Legalis (odstąpienie na podstawie art. 644 KC uznano za skuteczne *ex nunc*); uchw. SN z 10.7.2015 r., III CZP 45/15, Legalis (odstąpienie na podstawie art. 395 KC uznano za skuteczne *ex tunc*).

⁵ Szczególnie interesujące jest orzecznictwo SN dotyczące relacji pomiędzy wynikającymi wprost z przepisu prawa (art. 499 zd. 2 KC) wstecznymi skutkami potrące-

umowy będącej źródłem zobowiązania ciągłego⁶, nadania mocy wstecznej umowie zawartej w formie szczególnej (z podpisami notarialnie poświadczonymi) w okresie, kiedy ta forma nie była zachowana (umowa była zawarta w zwykłej formie pisemnej)⁷, retroaktywnej zmiany statutu spółki akcyjnej ukierunkowanej na uniemożliwienie wykonania prawa do żądania zamiany akcji imiennych na akcje na okaziciela albo odwrotnie⁸.

W powyżej wskazanych kontekstach, w których pojawiło się zagadnienie skutków czynności prawnych w czasie, rozważano jedynie skutki prawne, czyli zmiany w sferze stosunków prawnych w postaci ich powstawania, zmian lub wygasania. Natomiast problematyka skutków faktycznych czynności prawnych w czasie nie była w ogóle obejmowana refleksją.

Fragmentaryczny i poboczny charakter dotychczasowych analiz dotyczących skutków czynności prawnych w czasie oraz często spotykane w obrocie elementy czynności prawnych, a w szczególności umów, odnoszące się do ich skutków w czasie, świadczące o praktycznym znaczeniu tego zagadnienia, wskazywały na celowość przygotowania niniejszej monografii. Zawarte w niej rozważania dotyczą czynności cywilnoprawnych i ich skutków w czasie analizowanych głównie z punktu widzenia prawa cywilnego materialnego. Niektóre konkluzje dotyczące skutków czynności prawnych w czasie mogą jednak mieć znaczenie również poza prawem cywilnym materialnym. Wynika to stąd, że czynności cywilnoprawne i ich skutki mają znaczenie również w prawie cywilnym procesowym, prawie upadłościowym, prawie restrukturyzacyjnym, prawie administracyjnym czy prawie karnym.

---

nia oraz skutkami konstytutywnego orzeczenia miarkującego wysokość kary umownej objętej potrąconą wierzytelnością. Sąd Najwyższy uznał, że orzeczenie miarkujące wysokość kary umownej wywołuje retroaktywne skutki, które sięgają *ex tunc* od dnia wymagalności roszczenia o jej zapłatę (por. wyr. SN z 21.11.2007 r., I CSK 270/07, Legalis; wyr. SN z 20.6.2008 r., IV CSK 49/08, Legalis). Trudno jest zgodzić się z takim poglądem nie tylko z uwagi na brak podstawy prawnej do przyjęcia wstecznych skutków orzeczenia miarkującego wysokość kary umownej oraz konstytutywny charakter orzeczenia miarkującego [por. *W. Borysiak*, Miarkowanie kary umownej, w: *L. Bosek* (red.), *Prawo i Państwo. Księga jubileuszowa 200-lecia Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2017, s. 474; *J. Jastrzębski*, *Kara umowna*, Warszawa 2006, s. 351–352]. Przeciwno takiemu pogładowi przemawia fakt, że SN nadał pierwszeństwo skutkom wstecznym orzeczenia o miarkowaniu kary umownej, mimo braku wyraźnej podstawy prawnej, chociaż najczęściej – nie wiadomo nawet, czy tak nie było również w rozpatrywanych sprawach – w dniu wymagalności roszczenia o zapłatę kary umownej skutki prawne wywołuje przede wszystkim oświadczenie o potrąceniu wierzytelności o karę umowną zgodnie z art. 499 KC. Stanowisko to, budzące istotne zastrzeżenia, jest jednak interesujące z punktu widzenia tematu niniejszych rozważań, przykładem istotnego znaczenia ustalenia skutków w czasie dwóch różnych zdarzeń cywilnoprawnych, które pozostają ze sobą w ścisłym związku.

⁶ Wyr. SN z 15.11.2002 r., V CKN 1374/00 z głosem *F. Zolla*, OSP 2003, Nr 11, poz. 144, s. 598–601 oraz *A. S. Szlęzaka*, OSP 2004, Nr 7–8, poz. 98, s. 427–429; wyr. SN z 8.10.2004 r., V CK 670/03, OSNC 2005, Nr 9, poz. 162; wyr. SN z 23.6.2005 r., II CK 739/04, Legalis; wyr. SN z 15.2.2007 r., II CSK 484/06, Legalis.

⁷ Wyr. SN z 4.4.2014 r., II CSK 403/13, Legalis.

⁸ Wyr. SN z 17.3.2016 r., II CSK 232/15, Legalis.

Celem niniejszego opracowania jest analiza skuteczności czynności prawnych w czasie ukierunkowana na ustalenie podstaw prawnych i sposobów jej kształtowania, granic autonomii podmiotów prawa cywilnego w tym zakresie zarówno w świetle zasad ogólnych, jak i z uwzględnieniem właściwości poszczególnych rodzajów czynności prawnych. Problematyka skuteczności czynności prawnych w czasie jest uznawana w filozofii prawa za element dogmatyki prawa cywilnego⁹. Natomiast rozważania dotyczące wewnętrznej struktury czasowej czynności prawnych stanowią domenę teorii prawa¹⁰ i w niniejszym opracowaniu są prowadzone jedynie w niezbędnym, z pewnością nieaspirującym do wyczerpującego, zakresie.

W ramach tak określonych celów niniejszego opracowania możliwe było sformułowanie następujących pytań badawczych:

- 1) Czy w prawie prywatnym i jego nauce przyjmowana jest jednolita koncepcja czasu, czy też współlistnieją różne sposoby pojmowania czasu?
- 2) Czy przyjęcie określonej koncepcji czasu w prawie prywatnym może mieć wpływ na wykładnię przepisów prawnych, w których ustawodawca odwołuje się do pojęcia czasu lub posługuje się jego jednostkami? Czy koncepcje czasu przyjmowane w prawie prywatnym mogą wywierać wpływ na wykładnię oświadczeń woli, w których podmioty prawa cywilnego posługują się jednostkami czasu?
- 3) Czy umiejscowienie w czasie skutków czynności prawnych jest warunkiem ich zaistnienia jako zdarzeń prawnych, czy też może mieć wpływ jedynie na ich skuteczność?
- 4) Czy, i jeśli tak, to na jakiej podstawie podmioty prawa cywilnego mogą w zakresie swojej autonomii kształtować skutki czynności prawnych w czasie?
- 5) Czy możliwe jest zidentyfikowanie ogólnych wyznaczników granic autonomii podmiotów prawa cywilnego w odniesieniu do kształtowania skutków czynności prawnych w czasie?

Podstawową metodą wykorzystywaną w pracy nad niniejszą monografią jest metoda formalno-dogmatyczna. Ze względu na to, że ustalenie sposobów pojmowania czasu – jednego z kluczowych tytułowych pojęć – wymaga uwzględnienia pozaprawnych kontekstów, niezbędne było posłużenie się w pewnym zakresie również metodą hermeneutyczną. Pomocniczo, w szczególności przy dokonywaniu rekonstrukcji znaczenia pojęć i konstrukcji używanych powszechnie w różnych systemach prawnych, a istotnych z punktu widzenia tematu niniejszych rozważań, została wykorzystana metoda prawnoporównawcza. Niekiedy ustalenie aktualnej woli ustawodawcy, mającej wpływ na wykładnię obecnie obowiązujących przepisów prawa, wymagało prześledzenia szeregu zmian, jakim podlegała regulacja określonego zagadnienia oraz przyświecających im celów. W tych przypadkach konieczne było posługiwanie się metodą historyczną.

Wybór metody formalno-dogmatycznej jako głównej metody analizy i poszukiwania uzasadnienia dla formułowanych wniosków jest podyktowany tym,

⁹ Tak *G. Husserl*, *Recht und Zeit. Fünf rechtsphilosophische Essays*, Frankfurt am Mein 1955, s. 28–30.

¹⁰ Tamże, s. 30.

że większość rozważań zawartych w niniejszym opracowaniu dotyczy rozwiązań normatywnych przyjętych przez polskiego ustawodawcę.

Użycie metody hermeneutycznej było spowodowane koniecznością zarysowania szerszego kontekstu kulturowego, w którym kształtowało się pojmowanie czasu i jego jednostek, obejmującego dorobek filozofii, matematyki, fizyki i psychologii.

W badaniach prawnoporównawczych głównym, chociaż nie jedynym, punktem odniesienia jest prawo niemieckie. Jest to uzasadnione podobieństwem polskiej i niemieckiej regulacji warunku i terminu, które stanowią bazę niektórych sposobów kształtowania skutków czynności prawnych w czasie.

Polska regulacja warunku i terminu w szczególności w zakresie, w jakim kształtuje ona skutki ziszczenia się warunku oraz upływu terminu w czasie, zawarta w art. 90 KC oraz art. 116 KC, jest najbardziej zbliżona do regulacji niemieckiej zawartej w § 159 i 163 BGB.

Regulacja skutków w czasie ziszczenia się warunku zawarta w KC franc. (art. 1179 zd. 1 KC franc.) była pierwotnie oparta na odmiennych założeniach od przyjętych przez polskiego ustawodawcę w KZ, POPCU oraz w KC. Zgodnie z art. 1179 zd. 1 KC franc. w jego pierwotnym brzmieniu warunek spełniony, zarówno zawieszający, jak i rozwiązujący, miał skutek wsteczny od dnia, w którym zobowiązanie zostało zaciągnięte¹¹. Po reformie KC franc. wprowadzonej w życie rozporządzeniem Nr 2016-131 z 10.2.2016 r.: Ordonnance Nr 2016-131 z 10.2.2016 r. portant réforme du droit des contrats, du régime général et de la preuve des obligations, które weszło w życie 1.10.2016 r., stan prawny w tym zakresie uległ zmianie i jest obecnie bliższy regulacji niemieckiej i polskiej¹². Nadal jednak poglądy doktryny i stanowisko orzecznictwa francuskiego są przydatne w badaniach nad skutkami czynności prawnych w czasie w świetle prawa polskiego w mniejszym stopniu niż poglądy doktryny i stanowisko orzecznictwa niemieckiego.

---

¹¹ Przyjęcie tego rozwiązania przez francuskiego ustawodawcę było uznawane za wynik nieprawidłowej interpretacji, a w konsekwencji recepcji prawa rzymskiego. Wskazywano również, że warunek ze skutkiem retroaktywnym był przyjmowany w wielu sytuacjach, w których nie powinien być on stosowany. Por. *A. Chausse, De la rétroactivité dans les actes juridiques*, *Revue de Critique de Législation et de Jurisprudence* 1900, t. XXIX, s. 529 oraz 539–540. Autor ten wskazuje, że jako warunek o skutku retroaktywnym traktowane były w szczególności: oświadczenie osoby trzeciej względem stron umowy o zamiarze przyjęcia świadczenia zastrzeżonego na jej rzecz, czy potwierdzenie czynności prawnej dokonanej przez osobę, która nie posiada zdolności do czynności prawnych, które powinny być uznawane raczej za *condicio iuris* (przesłanki skuteczności), a nie warunki w rozumieniu art. 1168 KC franc. w jego pierwotnym brzmieniu (obecnie art. 1304 KC franc.) o skutku retroaktywnym przyjmowanym na podstawie art. 1179 KC franc. w jego pierwotnym brzmieniu.

¹² Obecnie regulacja dotycząca warunkowych zobowiązań zawarta jest w art. 1304–1304-7 KC franc. Przewiduje ona, że warunek zawieszający nie ma mocy wstecznej, chyba że strony postanowiły inaczej (art. 1304-6 KC franc.), a warunek rozwiązujący ma moc wsteczną (art. 1304-7 KC franc.). Poza tym regulacja dotycząca sposobu obliczania terminów w prawie francuskim jest domeną regulacji procesowej i zawarta jest w art. 640–647-1 KPC franc.

Zasadniczo poza zakresem niniejszego opracowania pozostają skutki w czasie zdarzeń prawnych o charakterze materialnoprawnym innych niż czynności prawne, takich jak: obligatoryjnie prospective zgoda wyłączająca bezprawność naruszenia dobra, w tym w szczególności dobra osobistego oraz jej cofnięcie¹³, retroaktywne złożenie przedmiotu świadczenia w postaci polskich pieniędzy do de-

¹³ Zgoda w myśl jednego poglądu jest jednostronnym, odwoalnym **działaniem prawnym** zbliżonym w swoim charakterze do oświadczenia woli. Tak *M. Sośniak*, Znaczenie zgody uprawnionego w zakresie cywilnej odpowiedzialności odszkodowawczej, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Prawnicze, 1959, Nr 6, s. 142, Nb 6; *J. Wierciński*, Niemajątkowa ochrona czci, Warszawa 2002, s. 154; por. również *A. Szpunar*, Zadośćuczynienie za szkodę niemajątkową, Bydgoszcz 1999, s. 139. **Odmienne** stanowisko, również możliwe do obrony w świetle definicji czynności prawnych, zgodnie z którym zgoda na naruszenie dóbr osobistych jest **czynnością prawną** uzasadniają: *Z. Banaszczyk*, Zgoda poszkodowanego jako okoliczność wyłączająca bezprawność (w świetle odpowiedzialności deliktowej za czyn własny na zasadzie winy), Warszawa 1984 (nieopublikowana rozprawa doktorska napisana pod kierunkiem naukowym prof. *W. Czachórskiego*; sygnatura w bibliotece WPiA UW: Prace 560), s. 74 i 99–100; *W. Dubis*, w: *E. Gniewek, P. Machnikowski* (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, Warszawa 2017, kom. do art. 415, s. 824, Nb 12; *S. Grzybowski*, Ochrona dóbr osobistych według przepisów ogólnych prawa cywilnego, Warszawa 1957, s. 120; *B. Janiszewska*, Zgoda na udzielenie świadczenia zdrowotnego. Ujęcie wewnątrzsystemowe, Warszawa 2013, s. 1, przyp. 1; *M. Nesterowicz*, Kontraktowa i deliktowa odpowiedzialność lekarza za zabieg leczniczy, Warszawa–Poznań 1972, s. 20–21 oraz s. 33; *P. Sobolewski*, w: *K. Osjada* (red.), Komentarze Prawa Prywatnego. Tom I. Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna. Przepisy wprowadzające KC. Prawo o notariacie (art. 79–95 i 96–99), Warszawa 2017, kom. do art. 24, s. 201, Nb 23; *P. Sobolewski*, Zgoda na zabieg medyczny, Warszawa 2009 (nieopublikowana rozprawa doktorska przygotowana pod kierunkiem prof. dr hab. *A. Zielińskiego*; sygnatura w bibliotece WPiA UW: Prace 980/1), s. 164. Zarówno zgoda, jak i jej odwołanie wywołują skutki **prospektywne** [tak trafnie *W. Dubis*, w: *E. Gniewek, P. Machnikowski* (red.), Kodeks cywilny, 2017, kom. do art. 415, s. 823, Nb 11; *P. Sobolewski*, w: *K. Osjada* (red.), Komentarze Prawa Prywatnego, t. I, 2017, kom. do art. 24, s. 201, Nb 26–27; wyraźnie w odniesieniu do odwołania zgody *J. Wierciński*, Niemajątkowa ochrona czci, s. 158]. W przypadku, gdy zgoda jest wyrażana *ex post* po zakończeniu działania, wskutek którego doszło do naruszenia dobra osobistego, nie może ona wyłączyć bezprawności, lecz nie można wykluczyć, że będzie ona prowadzić do zwolnienia z odpowiedzialności za naruszenie dobra osobistego, do czego niezbędne jest zawarcie, co najmniej w sposób dorozumiany, umowy o zwolnienie z długu (art. 508 KC). Tak *P. Sobolewski*, w: *K. Osjada* (red.), Komentarze Prawa Prywatnego, t. I, 2017, kom. do art. 24, s. 201, Nb 26. Cofnięcie zgody jest możliwe w każdym czasie dopóki nie została ona całkowicie skonsumowana, czyli nie zakończyło się zachowanie, którego ona dotyczyła. Tak: *P. Machnikowski*, w: *E. Gniewek, P. Machnikowski* (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, Warszawa 2017, kom. do art. 24, s. 62, Nb 6; *P. Sobolewski*, w: *K. Osjada* (red.), Komentarze Prawa Prywatnego, t. I, 2017, kom. do art. 24, s. 201, Nb 27; *J. Wierciński*, Niemajątkowa ochrona czci, s. 158. **Cofnięcie zgody** na naruszenie dóbr osobistych **nie może mieć charakteru retroaktywnego** ze względu na jego znaczenie dla możliwości ustalenia odpowiedzialności cywilnej podmiotu działającego na podstawie i w zaufaniu do zgody. W przeciwnym razie uprawniony mógłby jednostronnie i *ex post* decydować o powstaniu przesłanek odpowiedzialności z tytułu naruszenia jego dóbr osobistych, co jest **nieakceptowalne**.

pozytu sądowego (art. 693² § 2 KPC) oraz odebranie przedmiotu świadczenia z depozytu sądowego przez dłużnika (art. 469 § 2 KC)¹⁴, zapis na sąd polubowny¹⁵,

---

¹⁴ Zarówno złożenie przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego, jak i jego odebranie przez dłużnika nie jest czynnością prawną. Nie wymaga ono bowiem złożenia oświadczenia woli w rozumieniu prawa materialnego, lecz dokonania czynności o charakterze procesowym. Złożenie przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego oraz jego odebranie przez dłużnika jest działaniem prawnym, którego sposób urzeczywistnienia określony jest w przepisach prawa procesowego (art. 692–693¹³ KPC) [por. *J. Gudowski*, w: *T. Ereciński* (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*. Tom IV. Postępowanie rozpoznawcze. Postępowanie zabezpieczające, Warszawa 2016, kom. do art. 692, s. 626, Nb 3], natomiast przesłanki skuteczności oraz skutki w sferze prawa materialnego określone są w przepisach KC (w szczególności w art. 467–470 KC). Mimo hybrydowego – procesowo-materialnego charakteru regulacji złożenia przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego oraz jego odebrania przez dłużnika [por. *K. Gandor*, w: *Z. Radwański* (red.), *System prawa cywilnego*. Tom III. Część 1. Prawo zobowiązań – część ogólna, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1981, s. 875–879; *M. Pyziak-Szafnicka* (aktualizacja *M. Wilejczyk*), w: *A. Olejniczak* (red.), *System Prawa Prywatnego*. Tom 6. Prawo zobowiązań – część ogólna, Warszawa 2018, s. 1692–1693, Nb 109], są one instytucjami prawa materialnego [tak *T. Demendecki*, w: *A. Jakubecki* (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*. Tom I. Komentarz do art. 1–729, Warszawa 2017, kom. do art. 692, s. 1163]. Stąd, uzasadnione było przynajmniej rozważenie możliwości włączenia wyводу dotyczącego złożenia przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego oraz jego odebrania przez dłużnika do niniejszego opracowania.

¹⁵ Charakter prawny zapisu na sąd polubowny jest przedmiotem rozbieżnych poglądów doktryny. Por. *A.W. Wiśniewski*, *Międzynarodowy arbitraż handlowy w Polsce*. Status prawny arbitrażu i arbitrów, Warszawa 2011, s. 306–325. Niezależnie od tego, która z prezentowanych współcześnie koncepcji odnośnie do charakteru prawnego zapisu na sąd polubowny zostanie przyjęta, wydaje się, że współcześnie nie ma dostatecznych podstaw do uznawania go za typową czynność materialnoprawną. Por. *T. Ereciński*, *K. Weitz*, *Sąd arbitrażowy*, Warszawa 2008, s. 85–87, którzy skłaniają się do zakwalifikowania zapisu na sąd polubowny jako dwustronnej czynności procesowej, wykazującej jedynie odrębności wobec innych czynności procesowych. Natomiast *M. Pazdan*, *Intertemporalne aspekty zapisu na sąd polubowny*, w: *M. Łaszczuk*, *M. Furtek*, *S. Pieckowski*, *J. Poczobut*, *A. Szumański*, *M. Tomaszewski* (red.), *Arbitraż i mediacja*. Księga jubileuszowa dedykowana doktorowi Andrzejowi Tynelowi, Warszawa 2012, s. 391 uznaje, że umowa o arbitraż jest czynnością prawną (najczęściej umową) *sui generis*; *A.W. Wiśniewski*, *Międzynarodowy arbitraż handlowy w Polsce*, s. 322–325 jest zwolennikiem teorii integralnej, zgodnie z którą umowa o arbitraż jest umową procesową, tyle że należącą nie do obszaru procesu cywilnego, ale do regulacji prawnej prywatnego trybu rozstrzygania sporów – umową prywatnoprocesową.

Zapis na sąd polubowny został wymieniony w tym przykładowym wyliczeniu zagadnień pozostających poza zakresem niniejszych rozważań, ponieważ zaczyna on wywoływać skutki prawne w pełni dopiero w chwili wszczęcia postępowania arbitrażowego w sprawie, której on dotyczy. Dopóki postępowanie to nie zostanie wszczęte, zapis na sąd polubowny nie wywołuje w pełni najważniejszych skutków prawnych. O ile nie przybiera on postaci klauzuli kompromisarskiej, jego definitywne skutki są odroczone w stosunku do daty jego sporządzenia. Odroczony charakter skutków prawnych zapisu na sąd polubowny jest widoczny w szczególności w przypadku, gdy ana-

niezachowanie terminu prekluzyjnego określonego w art. 169 KSH na zgłoszenie zmian w jej umowie (art. 169 w zw. z art. 256 § 3 KSH) i jego wpływ na status prawny przedmiotu aportu wniesionego w związku z podwyższeniem kapitału zakładowego¹⁶ oraz inne zdarzenia prawne (sporządzenie aktu małżeństwa po zawarciu małżeństwa w formie wyznaniowej, które wywołuje skutek *ex tunc*¹⁷,

lizuje się zdatność arbitrażową w kontekście zmian regulacji prawnej w tym zakresie. Z jednej strony do oceny skuteczności zapisu na sąd polubowny najczęściej stosuje się regułę intertemporalną *tempus regit actum*, z drugiej jednak strony do oceny zdatności arbitrażowej sporu objętego zapisem na sąd polubowny stosuje się normy obowiązujące w dacie wszczęcia postępowania, nawet jeśli odbiegają one od norm obowiązujących w dacie sporządzenia zapisu. Por. *M. Pazdan*, Intertemporalne aspekty zapisu na sąd polubowny, w: *M. Łaszczuk, M. Furtek, S. Pieckowski, J. Poczobut, A. Szumański, M. Tomaszewski* (red.), *Arbitraż i mediacja*, s. 393–395 oraz 398–400; *A. W. Wiśniewski*, *Międzynarodowy arbitraż handlowy w Polsce*, s. 209–211. Za takim rozstrzygnięciem kwestii intertemporalnych dotyczących zdatności arbitrażowej może dodatkowo przemawiać sposób rozstrzygnięcia kwestii intertemporalnych dotyczących umów wyłączających jurysdykcję sądów polskich w uchw. SN z 7.9.2018 r., III CZP 38/18, *Legalis*. W sentencji tej uchwały stwierdzono, że: „Dopuszczalność umownego wyłączenia jurysdykcji krajowej sądów polskich w sprawach, w których przed wejściem w życie ustawy z 5.12.2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 234, poz. 1571) umowa taka była niedopuszczalna, podlega ocenie według przepisów kodeksu postępowania cywilnego w brzmieniu nadanym tą ustawą także wtedy, gdy umowa jurysdykcyjna została zawarta przed wejściem w życie tej ustawy, a postępowanie zostało wszczęte po jej wejściu w życie”.

¹⁶ Por. wyr. SN z 28.2.2017 r., I CSK 127/16, *Legalis*, w którym przyjęto, że bezskuteczny wpływ terminu określonego w art. 169 KSH na zgłoszenie zmian umowy spółki z o.o. powoduje wygaśnięcie z mocą wsteczną czynności prawnej zmieniającej umowę spółki w szczególności poprzez podwyższenie kapitału zakładowego oraz bezskuteczność rozporządzenia aportem, a tym samym przejście przedmiotu wkładu niepieniężnego *ex lege* z powrotem na zbywcę. Należy jednak podkreślić, że stanowisko SN w zakresie rzeczowego skutku bezskutecznego upływu terminu określonego w art. 169 KSH w odniesieniu do przedmiotu wkładu niepieniężnego spotkało się z krytyką doktryny. Por. *M. Bieniak*, Wygaśnięcie umowy zmieniającej umowę spółki ze skutkiem wstecznym w związku z nieziszczeniem się warunku zgłoszenia w prekluzyjnym terminie wniosku o zarejestrowanie zmian – skutki, *MoP* 2017, Nr 17, s. 945–947; *W. Popiołek*, Głosa do wyr. SN z 28.2.2017 r., I CSK 127/16, *OSP* 2018, Nr 5, poz. 45, s. 18–30.

¹⁷ *M. Domański*, w: *K. Osajda* (red.), *Komentarze Prawa Prywatnego. Tom V. Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz. Przepisy wprowadzające KRO*, Warszawa 2017, kom. do art. 1, s. 36–37, Nb 108; por. również: *J. Gajda, T. Smyczyński*, w: *T. Smyczyński* (red.), *System Prawa Prywatnego. Tom 11. Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2014, s. 132–133, Nb 125.

wypełnienie weksla *in blanco* wywołujące retroaktywny skutek¹⁸, którego uznanie za czynność prawną bez żadnych zastrzeżeń może budzić wątpliwości¹⁹).

Zagadnienie skutków w czasie orzeczeń sądowych, decyzji administracyjnych, jak również innych zdarzeń o charakterze procesowym²⁰ pozostało poza zakresem rozważań zawartych w niniejszym opracowaniu, ponieważ zostało ono poświęcone przede wszystkim zagadnieniom z zakresu prawa cywilnego materialnego. Ze względu na publiczny charakter regulacji procesowej rozważenie

---

¹⁸ W polskiej doktrynie prawa wekslowego: *M. Czarnecki, L. Bagińska*, Prawo wekslowe i czekowe. Komentarz, Warszawa 2018, kom. do art. 10 PrWeksl, s. 188, Nb 43; *H. Ritterman*, Weksel in blanco, Głos Sądowy 1933, Nr 4, s. 202–203; *I. Rosenblüth*, Prawo wekslowe. Komentarz, Warszawa 1994 (przedruk z wydania: Kraków 1936), kom. do art. 10, s. 74, Nb III.b; por. również: wyr. SN z 5.2.1998 r., III CKN 342/97, Legalis; wyr. SN z 29.10.2010 r., I CSK 699/09, Legalis. Tytułem przykładu należy wskazać, że analogiczne stanowisko jest prezentowane w odniesieniu do retroaktywnego skutku wypełnienia weksla *in blanco* w niemieckiej doktrynie w szczególności: *F. Zunft*, Grenzen der Rückwirkung im Zivil, s. 311.

¹⁹ Z jednej bowiem strony zasadniczy skutek w postaci powstania zobowiązania wekslowego wywołuje samo złożenie podpisu na wekslu *in blanco* i jego wydanie. W świetle takiego poglądu, uzupełnienie weksla *in blanco* jawi się nie jako czynność prawna, lecz zdarzenie, w wyniku którego dochodzi jedynie do sprecyzowania treści zobowiązania wekslowego. Tak *M. Czarnecki, L. Bagińska*, Prawo wekslowe i czekowe, 2018, kom. do art. 10 PrWeksl, s. 180, Nb 20 oraz s. 181, Nb 24; *A. Glasner*, w: *A. Glasner, A. Thaler*, Prawo wekslowe i czekowe. Komentarz. Część I. Prawo wekslowe, Kraków 1936, kom. do art. 10 PrWeksl, s. 71, Nb 2; *A. Janiak*, Uzupełnienie weksla in blanco o element daty i miejsca wystawienia, PPH 1997, Nr 12, s. 28; *J. Jastrzębski*, w: *J. Jastrzębski, M. Kaliński*, Prawo wekslowe i czekowe. Komentarz, Warszawa 2014, kom. do art. 10, s. 156–158, Nb 5; *P. Machnikowski*, Prawo wekslowe, Warszawa 2009, s. 69; *H. Ritterman*, Weksel in blanco, s. 202–203; *I. Rosenblüth*, Prawo wekslowe i czekowe. Komentarz, t. I, Kraków 1936, kom. do art. 10, s. 176–177 oraz, jak się wydaje, *I. Heropolitańska*, Prawo wekslowe i czekowe. Praktyczny komentarz, Warszawa 2011, kom. do art. 10 PrWeksl, s. 93, Nb 2, chociaż Autorka nie wspomina wprost o konieczności wydania weksla *in blanco* jako przesłanki powstania zobowiązania wekslowego.

Z drugiej jednak strony, w świetle poglądu *M. Litwińskiej*, Glosa do wyr. SN z 5.2.1998 r., III CKN 342/97, PPH 1999, Nr 2, s. 37 oraz *W. Opalskiego*, w: *T. Komosa, W. Opalski*, Prawo wekslowe i czekowe, Warszawa 1999, kom. do art. 10 PrWeksl, s. 45, Nb 15, że zobowiązanie z weksla *in blanco* powstaje dopiero z chwilą całkowitego wypełnienia jego treści oraz poglądu, zgodnie z którym uzupełnienie weksla *in blanco* jest wykonaniem prawa kształtującego (tak *M. Czarnecki, L. Bagińska*, Prawo wekslowe i czekowe, 2018, kom. do art. 10 PrWeksl, s. 93, Nb 54; *A. Janiak*, Uzupełnienie weksla in blanco, s. 29; *I. Rosenblüth*, Prawo wekslowe i czekowe, t. I, 1939, kom. do art. 10, s. 195, Nb VII) możliwe jest również przyjęcie stanowiska, że uzupełnienie weksla *in blanco* jest czynnością prawną.

²⁰ Np. uzupełnienie braków formalnych pisma procesowego, które powoduje, że wywołuje ono retroaktywnie skutki prawne od dnia jego wniesienia (art. 130 § 3 KPC; art. 130² § 2 KPC); ponowne złożenie zwróconego wniosku o wpis do Krajowego Rejestru Sądowego, które wywołuje retroaktywnie skutek od daty pierwotnego wniesienia, jeśli ponownie złożony wniosek nie jest dotknięty brakami (art. 19 ust. 4 KRSU).

skutków w czasie orzeczeń sądowych, decyzji administracyjnych oraz innych zdarzeń procesowych wymaga odrębnej analizy. W doktrynie prawa procesowego zagadnienie skutków orzeczeń sądowych w czasie jest niekiedy przedmiotem ożywionej dyskusji, a nawet rozbieżności²¹. Nie sposób w tym miejscu nie wspomnieć również o skutkach w czasie wykładni prawa dokonywanej w orzecznictwie sądowym²², co również nie mieści się w temacie niniejszych rozważań.

Odrębnego opracowania wymaga zagadnienie zakresu swobody regulacyjnej ustawodawcy w odniesieniu do kształtowania skutków czynności prawnych w czasie. W tym zakresie niezbędne jest przeprowadzenie pogłębionych badań dotyczących nie tylko prawa prywatnego, lecz także prawa konstytucyjnego.

Niniejsze opracowanie można podzielić na dwie zasadnicze części. Części te nie są widoczne w formalnej strukturze opracowania, na którą składa się sześć merytorycznych rozdziałów. Te dwie części są jednak widoczne w świetle przedmiotu rozważań określonego w tytułach poszczególnych rozdziałów.

²¹ Por. rozbieżność odnośnie do skuteczności w czasie postanowienia o głoszeniu upadłości: *S. Gurgul*, Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz, Warszawa 2016, kom. do art. 52, s. 105, Nb 1, który przyjmuje, że postanowienie o ogłoszeniu upadłości wywołuje skutki z końcem dnia, w którym zostało wydane. Natomiast *R. Adamus*, Prawo upadłościowe. Komentarz, Warszawa 2016, kom. do art. 52, s. 150, Nb 2; *S. Ociessa*, w: *A. Witosz, A.J. Witosz* (red.), Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz, Warszawa 2014, kom. do art. 52, s. 199, Nb 2; *P. Zimmerman*, Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz, Warszawa 2018, kom. do art. 52 PrUpad, s. 113–114, Nb 2, którzy uważają, że postanowienie o ogłoszeniu upadłości wywołuje skutki od początku dnia, w którym zostało wydane, czyli od godziny 00:00:00.

²² Zagadnienie to zostało opracowane w rozprawie doktorskiej *Ł. Supery*, Ochrona uzasadnionych oczekiwań a wsteczne działanie wykładni orzeczniczej w prawie cywilnym, Warszawa 2013 (rozprawa doktorska przygotowana pod kierunkiem prof. dr hab. *M. Sajfana*, obroniona przed Radą Naukową Instytutu Prawa Cywilnego WPiA UW), <https://depotuw.ceon.pl/bitstream/handle/item/275>; dostęp: 15.10.2018 r. Jest ono również przedmiotem bogatego orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE). Por. w szczególności wyr. TSUE: z 20.12.2017 r., C-516/16, *Erzeugerorganisation Tiefkühlgemüse*, tezy 88–90 uzasadnienia; z 10.11.2016 r., C-452/16, *PPU Póltorak*, tezy 55–56 uzasadnienia; z 16.1.2014 r., C-429/12, *Pohl*, teza 30 uzasadnienia; z 12.2.2008 r., C-2/06, *Kempter*, tezy 35 i 36 uzasadnienia i powołane w nich orzecznictwo TSUE. Zajmował się nim również wielokrotnie Trybunał Konstytucyjny. Por. w szczególności orzecznictwo TK analizowane przez: *J. Mordwilko-Osajda*, w: *E. Łętowska, K. Osajda* (red.), Prawo intertemporalne w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego i Sądu Najwyższego, Warszawa 2008, s. 49–58 i 61–64. Por. również uchw. SN(7) z 30.1.2015 r., III CZP 34/14, *Legalis*, w którym SN zmienił prezentowany przez wiele lat pogląd o dopuszczalności ustanawiania prokury łącznej, niewłaściwej i zastosował koncepcję wykładni podzielonej w czasie w rozstrzygnięciu o niedopuszczalności stosowania prokury łącznej niewłaściwej w stanie prawnym poprzedzającym zmianę art. 109⁴ KC wprowadzoną ustawą z 16.12.2016 r. o zmianie niektórych ustaw w celu poprawy otoczenia prawnego przedsiębiorców (Dz.U. z 2016 r., poz. 2255). Zmiana ta weszła w życie 1.1.2017 r. W wyniku tej zmiany art. 109⁴ KC ustawodawca wyraźnie dopuścił ustanawianie prokury łącznej niewłaściwej.

Pierwsza część opracowania obejmuje rozważania dotyczące pojęć składających się na jego temat. Rozważania te są ukierunkowane na rekonstrukcję sposobu pojmowania czasu przede wszystkim w prawie prywatnym i nauce prawa prywatnego. Rozważania w tym zakresie odnoszą się nie tylko do ogólnego pojęcia „czas”, lecz także do jego poszczególnych jednostek stosowanych w prawie prywatnym. Wykładnia przepisów prawa prywatnego w zakresie, w jakim ustawodawca posługuje się w nich jednostkami czasu, ma naturalne, chociaż pośrednie, przełożenie na kształtowanie skutków czynności prawnych w czasie przez podmioty prawa cywilnego. Analiza przepisów prawa prywatnego, w których ustawodawca posługuje się jednostkami czasu, doprowadziła do wyróżnienia w szczególności podstawowych jednostek czasu stosowanych w prawie cywilnym oraz modalnych jednostek czasu. Do tej części opracowania należą również rozważania dotyczące kształtowania skutków czynności prawnych w czasie. Są one ukierunkowane na identyfikację tych elementów czynności prawnych, za pomocą których kształtuje się ich skutki w czasie oraz na umiejscowienie tych elementów w modelu struktury czynności prawnej, ustalenie ich charakteru prawnego i znaczenia.

Druga część niniejszego opracowania obejmuje analizę skutków wybranych czynności prawnych w czasie. Stanowi ona niejako operacjonalizację ogólnych rozważań zawartych w części pierwszej na przykładach wybranych, konkretnych czynności prawnych z różnych działów prawa cywilnego (część ogólna prawa cywilnego, prawo zobowiązań, prawo spadkowe, prawo rodzinne, prawo handlowe oraz prawo kolizyjne). Analizując skutki czynności prawnych w czasie, nie sposób było nie odnieść się do zjawiska antydatowania czynności prawnych. Jego analizie poświęcony jest przedostatni rozdział, bezpośrednio poprzedzający podsumowanie całego opracowania.

* * *

Oddawana w Państwa ręce książka jest wynikiem badań prowadzonych z różną intensywnością w latach 2014–2019. Punktem wyjścia, od którego rozpoczęło się zainteresowanie tytułowym tematem, było wąskie zagadnienie dotyczące mocy wstecznej ziszczenia się warunku. Rozpoczęcie prac nad artykułem poświęconym temu zagadnieniu doprowadziło ostatecznie do zajęcia się problematyką skutków czynności prawnych w czasie.

Kończąc pracę nad tą książką, chciałbym wyrazić wdzięczność za zyczliwość, wyrozumiałość i wsparcie.

Szczególne podziękowania kieruję pod adresem Pana Profesora *Marka Safjana* za wieloletnią opiekę naukową i wielokrotnie okazywaną pomoc, na którą zawsze mogłem liczyć.

Pani Profesor *Małgorzacie Pyziak-Szafnickiej* oraz Panu Profesorowi *Krzysztofowi Pietrzykowskiemu* dziękuję za trud włożony w przygotowanie recenzji wydawniczych i czas poświęcony na rozmowy, które były bezcenne na ostatnim etapie prac nad niniejszą książką, kiedy wykuwał się jej ostateczny kształt.

Za zaangażowanie w liczne rozmowy w kwestiach, które pojawiały się w czasie prac nad książką, dziękuję wszystkim moim interlokutorom,

w szczególności z Instytutu Prawa Cywilnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego oraz Zakładu Prawa Cywilnego i Prawa Międzynarodowego Prywatnego Instytutu Prawa Cywilnego Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego. W sposób szczególny dziękuję za poświęcony czas i uwagę Panu Doktorowi *Maciejowi Giaro*, Panu Doktorowi *Krzysztofowi J. Kalecie*, Panu Doktorowi habilitowanemu *Konradowi Osajdzie*, Panu Doktorowi *Michałowi Raczkowskiemu*, Pani Mecenasa *Monice Serek*, Panu Doktorowi *Przemysławowi Sobolewskiemu*, Panu Doktorowi *Radosławowi Strugale* i Pani Doktor *Magdalenie Ziętek*.

Możliwość dyskusji i wymiany myśli w czasie pracy nad tą książką miała niewątpliwie pozytywny i wzbogacający walor. Odpowiedzialność za jej ewentualne defekty pozostaje całkowicie przy autorze.

Za zaufanie i wsparcie dziękuję moim przełożonym z Wydziału Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych UW Panu Doktorowi Habilitowanemu *Jakubowi Zajączkowskiemu*, Dyrektorowi Instytutu Stosunków Międzynarodowych na Wydziale Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych UW oraz Panu Profesorowi *Stanisławowi Sulowskiemu* Dziekanowi Wydziału Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych UW. W przygotowaniu tej książki niezwykle pomocny był urlop naukowy na przeprowadzenie badań poza uczelnią, za którego udzielenie dziękuję Panu Profesorowi *Andrzejowi Tarleckiemu*, Prorektorowi do spraw kadrowych i polityki finansowej Uniwersytetu Warszawskiego.

Dziękuję Instytutowi Maxa Plancka Prawa Prywatnego Międzynarodowego i Porównawczego w Hamburgu za możliwość korzystania z zasobów bibliotecznych w celu przeprowadzenia badań prawnoporównawczych.

Podziękowania kieruję również do Wydawnictwa C.H. Beck za życzliwą współpracę przy przygotowaniu wydania tej książki.

Czas spędzony na rozważaniu jego znaczenia w prawie prywatnym umożliwił mi w szczególności zdobycie naukowych podstaw przekonania o nieodwracalności jego wpływu. Wyznacza on miarę czasu, którego nie mogłem poświęcić i już nie poświęcę moim Najbliższym. Dziękuję im za ich wyrozumiałość i cierpliwość.

Preface

The effectiveness of legal acts in time is a broad issue which has not been an exclusive subject of a monograph in Polish jurisprudence of civil law so far. The effectiveness of legal acts in time is subject of wider analyses and writings of the representatives of jurisprudence of the civil law included in publications concerning a condition¹, a contract on dissolution of another contract² and a contractual right to rescind from a contract³.

The question of effectiveness of legal acts in time appeared explicitly or implicitly in the judicature of the Supreme Court in the court decisions concerning

---

¹ Cf. *B. Swaczyna*, *Warunkowe czynności prawne*, Warszawa 2012, p. 337–349; *E. Till*, *Prawo prywatne austriackie. Tom pierwszy. Nauki ogólne (Nauki ogólne austriackiego prawa prywatnego)*, Lwów 1911, p. 342–343; *J. Zawadzka*, *Warunek w prawie cywilnym*, Warszawa 2012, p. 272–278; in German jurisprudence of civil law many considerations related to retroactivity of legal acts concerned mainly retroactivity of a fulfillment of a condition regulated in § 159 BGB – see: *U. H. Schneider*, *Die Rückdatierung von Rechtsgeschäften – Unter besonderer Berücksichtigung der Probleme rückdatierter Gesellschaftsverträge*, *Archiv für die civilistische Praxis* 1975, no. 175, p. 280; it does not mean that temporal aspects, in particular, retroactivity of unconditional legal acts were not researched at all. Cf. *F. Zunft*, *Grenzen der Rückwirkung im Zivil- und Zivilprozeßrecht*, *Archiv für die civilistische Praxis* 1952/1953, no. 152, p. 310–322. Research concerning retroactivity of unconditional legal acts has significantly developed recently, in particular, because of the publication written by *S. Eickelmann*, *Die Rückwirkung im System des Bürgerlichen Gesetzbuchs, Studien zum Privatrecht* 65, Tübingen 2017, *passim*.

² *L. Domański*, *Instytucje kodeksu zobowiązań. Komentarz teoretyczno-praktyczny. Część ogólna*, Warszawa 1936, p. 915; *R. Longchamps de Bérier*, *Zobowiązania*, Lwów 1939, p. 398; *M. Podrecka*, *Rozwiązanie umowy zobowiązującej i zobowiązująco-rozporządzającej za zgodą stron*, Bydgoszcz Kraków 2003, p. 192–200; *A. Pyrzyńska*, *Rozwiązanie umowy przez strony*, Warszawa 2000, p. 110–136.

³ *K. Panfil*, *Odstąpienie od umowy jako sankcja naruszenia zobowiązania*, Warszawa 2018, s. 284–298; *M. Warciński*, *Umowne prawo odstąpienia*, Warszawa 2010, p. 113–182 and on the ground of the Code of Obligations of 1933 *A. Kunicki*, *Umowne prawo odstąpienia*, Lwów 1939, p. 45–58.

exercise of a right to rescind from a contract⁴, set off of credits (*compensatio*)⁵, dissolution of a contract – a source of a continuous obligation⁶, a retroactive effect of a contract executed in a specific form (with signatures certified by a public notary) in relation to the time when the contract was executed only in plain written form⁷, a retroactive change of a joint stock company's founding act aimed at making it impossible to exercise the right to transform registered shares to bearer shares or conversely⁸.

In the above contexts, in which the question of the effects of legal acts in time appeared, the temporal aspects of results of only legal character were considered,

---

⁴ Decision of the Supreme Court passed on October 14, 1998, II CKN 5/98, *Legalis* (a rescission from a contract for a specific work on the basis of art. 644 of the Polish Civil Code was deemed as effective *ex tunc*); judgement of the Supreme Court passed on January 26, 2001, II CKN 365/00, OSNC 2001, no. 10, item 154; judgement of the Supreme Court passed on January 24, 2017, V CSK 219/16, *Legalis* (a rescission from a contract for a specific work on the basis of art. 644 of the Polish Civil Code was deemed as effective *ex nunc*); resolution of the Supreme Court passed on July 10, 2015, III CZP 45/15, *Legalis* (a rescission from a contract on the basis of art. 395 of the Polish Civil Code was deemed as effective *ex tunc*).

⁵ The judicature of the Supreme Court concerning the relation between retroactive effects of a set off (stipulated in art. 499–2nd sentence – of the Polish Civil Code) and the results of a conclusive judgement mitigating contractual penalties included in the credit – subject to set off, is especially interesting. The Supreme Court stated that the results of a judgement mitigating contractual penalties are of retroactive character (*ex tunc*) and they reach to the date when the claim for contractual penalties was due (Cf. judgement of the Supreme Court passed on November 21, 2007, I CSK 270/07, *Legalis*; judgement of the Supreme Court passed on June 20, 2008, IV CSK 49/08, *Legalis*). It is difficult to accept this view not only because of lack of sufficient legal basis justifying retroactive character of the judgement mitigating contractual penalties and because of the conclusive character of this judgement [Cf. *W. Borysiak*, *Miarkowanie kary umownej*, in: *L. Bosek* (ed.), *Prawo i Państwo. Księga jubileuszowa 200-lecia Prokuratury Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2017, p. 474; *J. Jastrzębski*, *Kara umowna*, Warszawa 2006, p. 351–352]. This view is doubtful, first of all, because the Supreme Court granted a priority to the results of a judgement mitigating contractual penalties without clear legal basis, although the most frequent case – we do not know if it was not also in those cases examined by the Supreme Court – is that the declaration on set off is retroactive and reaches to the date when the claim for contractual penalties is due pursuant to an explicit legal basis (art. 499 of the Polish Civil Code). That doubtful view is an interesting, in the context of this book, example of how important it is to state appropriately in a temporal sense the legal results of two different legal acts, which are related to each other closely.

⁶ Judgement of the Supreme Court passed on November 15, 2002, V CKN 1374/00 with the commentary by *F. Zoll*, OSP 2003, no. 11 item 144, p. 598–601 and *A. Szlęzak*, OSP 2004, no. 7–8, item 98, s. 427–429; judgement of the Supreme Court passed on October 8, 2004, V CK 670/03, OSNC 2005, no. 9, item 162; judgement of the Supreme Court passed on June 23, 2005, II CK 739/04, *Legalis*; judgement of the Supreme Court passed on February 15, 2007, II CSK 484/06, *Legalis*.

⁷ Judgement of the Supreme Court passed on April 4, 2014, II CSK 403/13, *Legalis*.

⁸ Judgement of the Supreme Court passed on March 17, 2016, II CSK 232/15, *Legalis*.

i.e. changes in legal relations – their establishment, change or expiration. The factual effects of legal acts in time have never been deliberated upon.

Fragmentary and accessory character of previous analyses concerning the effects of legal acts in time and the fact that this issue is very often subject to provisions included in legal acts, especially in contracts, proving that this issue is of practical importance, led to the conclusion that preparation of this monograph had sense. The deliberations included in this monograph concern the effects of legal acts in time analysed mainly from the point of view of the material law. However, some of the conclusions related to the effects of legal acts in time may be important also beyond the scope of the material civil law. This ensues from the fact that legal acts subject to material civil law and their effects are relevant also in the field of civil procedure law, bankruptcy law, insolvency law, administrative law or criminal law.

The aim of this monograph is to analyse effectiveness of legal acts in time. The analysis is aimed at determining the legal grounds and possible ways of shaping the effectiveness of legal acts in time as well as the limits of private entities' autonomy in the light of general principles and properties of particular kinds of legal acts. The question of the effects of legal acts in time is deemed in the philosophy of law as a part of civil law science (jurisprudence)⁹. By contrast, considerations concerning internal temporal structure of legal acts are a part of the theory of civil law domain¹⁰ and they are presented in this monograph only to the necessary extent, not aspiring to be comprehensive.

Bearing in mind the above objectives of this monograph, it was sensible to ask the following research questions:

- 1) is a homogenous concept of time adopted in private law and its jurisprudence or are there different coexisting concepts of time?
- 2) does an adoption of a particular concept of time in private law influence the interpretation of these provisions of law in which legislation power refers to a notion of time or uses its units? May the concepts of time adopted in private law influence the interpretation of legal acts in which private entities refer to or use units of time?
- 3) is the possibility of locating the effects of legal acts in time a prerequisite for their existence as legal facts or may it influence only their effectiveness?
- 4) whether, and if yes, on what legal grounds private entities may, within the scope of their autonomy, shape the effects of legal acts in time?
- 5) is it possible to identify general limits of private entities' autonomy in shaping the effects of legal acts in time?

A basic method used in the course of work on this monograph is of formal-dogmatic character. Since the analysis of the way time – one of the key title notions – is understood requires taking into consideration non-legal contexts, it was also necessary to apply a hermeneutic method. A comparative method is used subsidiarily, in particular, when reconstructing the notions and institutions used

⁹ See *G. Husserl*, *Recht und Zeit. Fünf rechtsphilosophische Essays*, Frankfurt am Mein 1955, p. 28–30.

¹⁰ See *G. Husserl*, *Recht und Zeit. Fünf rechtsphilosophische Essays*, Frankfurt am Mein 1955, p. 30.

commonly in different, foreign legal systems, relevant in the light of the topic of this book. Sometimes, a reconstruction of a contemporary will of the legislation power having impact on the interpretation of the provisions of law in force required tracking a number of changes in the law and their goals. In these cases it was necessary to apply a historical method.

The formal-dogmatic method chosen as the main method of analysing and seeking justification of conclusions is determined by the fact that majority of the deliberations included in this monograph concern legal institutions adopted by the Polish legislative power.

Application of the hermeneutic method was caused by a necessity to present an overview of a wider cultural context in which the way time and its units are understood was being shaped, comprising the heritage of philosophy, mathematics, physics and psychology.

In the comparative research the main but not the only point of reference is German law. It is legitimate because of a similarity of the Polish and German in regulating the condition and the term, which constitute the basis for some modes of shaping the effects of legal acts in time.

The Polish regulation concerning the condition and the term, in particular, to the extent in which it determines the consequences of the fulfilment of the condition and the lapse of the term in time included in the art. 90 of the Polish Civil Code and art. 116 of the Polish Civil Code, is most similar to the German regulation included in § 159 BGB (the German Civil Code) and § 163 BGB.

The regulation of the results of a condition's fulfilment included in the French Civil Code (art. 1179 the 1st sentence) was originally based on different assumptions than the ones adopted by the Polish legislative power in the Code of Obligations of 1933, the General Provisions of the Civil law of 1950 and the Polish Civil Code. Pursuant to the original wording of art. 1179 the 1st sentence of the French Civil Code the fulfilment of a condition, regardless of whether it is a suspensive or resolutive condition, was of retroactive character in relation to the date when the obligation came into existence¹¹. After the amendment of the French Civil Code introduced by the regulation no. 2016-131 on February 10, 2016: *Ordonance no. 2016-131 on February 10, 2016 portant réforme du droit des contrats, du régime général et de la preuve des obligations*, which came into force on October 1, 2016, the legislation in this regard was changed and as a result came nearer to

---

¹¹ Acceptance of this solution in the French legislation was deemed as a result of incorrect interpretation and subsequent reception of the Roman law. It was also pointed out that the retroactive condition was applied in many situations in which it should not have been applied. Cf. *A. Chausse*, De la rétroactivité dans les actes juridiques, *Revue de Critique de Législation et de Jurisprudence* 1900, vol. XXIX, p. 529 and p. 539–540. This Author underlines that the following, in particular, were treated as a condition of retroactive effect: a third person's acceptance of a performance stipulated in her/his favour in a contract or a confirmation of a legal act effectuated by a person who did not have a full capacity to do so, which should be deemed rather as a *condicio iuris* (prerequisites of effectiveness) but not as conditions within the meaning of art. 1168 of the French Civil Code in its original wording (now art. 1304 of the French Civil Code) with retroactive effect accepted on the basis of art. 1179 of the French Civil Code in its original wording.

the German and Polish regulation¹². Nevertheless, French jurisprudence and judicature are less useful in research on the effects of legal acts in time in the light of the Polish civil law than the German jurisprudence and judicature.

Generally, the temporal aspects of the effects of legal events other than legal acts lie beyond the scope of this monograph, such as: compulsory prospective consent excluding unlawfulness of infringement of someone's right, in particular, a personal right and its withdrawal¹³, retroactive lodging of the object

¹² The current regulation concerning the conditional obligations is stipulated in the art. 1304–1304-7 of the French Civil Code. It stipulates that the results of fulfilment of a suspensive condition are not of retroactive character unless the parties decided otherwise (art. 1304-6 of the French Civil Code) and that the results of fulfilment of a resolutive condition are of retroactive character (art. 1304-7 of the French Civil Code). Besides, the French regulation related to the computation of time in a civil law is a domain of civil procedure legislation and is stipulated in the art. 640–647-1 of the French Civil Procedure Code.

¹³ Pursuant to the first view a consent is deemed as a unilateral, revocable legal action similar in its nature to a declaration of will. See: *M. Sośniak*, Znaczenie zgody uprawnionego w zakresie cywilnej odpowiedzialności odszkodowawczej, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Prawnicze* 1959, Nr 6, p. 142, para 6; *J. Wierciński*, Niemajątkowa ochrona czci, Warszawa 2002, p. 154; see also: *A. Szpunar*, Zadośćuczynienie za szkodę niemajątkową, Bydgoszcz 1999, p. 139. A different view, which is also possible to be defended in the light of commonly accepted definition of legal acts, pursuant to which a consent is simply a legal act, is supported by: *Z. Banaszczyk*, Zgoda poszkodowanego jako okoliczność wyłączająca bezprawność (w świetle odpowiedzialności deliktowej za czyn własny na zasadzie winy), Warszawa 1984 (unpublished doctoral thesis written under the supervision of Prof. Dr. Witold Czachórski; record in the library of the Faculty of Law and Administration, University of Warsaw: Prace 560), p. 74 and 99–100; *W. Dubis*, in: *E. Gniewek, P. Machnikowski* (eds.), Kodeks cywilny. Komentarz, Warszawa 2017, commentary to art. 415, p. 824, para 12; *S. Grzybowski*, Ochrona dóbr osobistych według przepisów ogólnych prawa cywilnego, Warszawa 1957, p. 120; *B. Janiszewska*, Zgoda na udzielenie świadczenia zdrowotnego. Ujęcie wewnątrzsystemowe, Warszawa 2013, p. 1, footnote 1.; *M. Nesterowicz*, Kontraktowa i deliktowa odpowiedzialność lekarza za zabieg leczniczy (*Studia Iuridica*, Tom XI, Zeszyt 2, Towarzystwo Naukowe w Toruniu), Warszawa–Poznań 1972, p. 20–21 and p. 33; *P. Sobolewski*, in: *K. Osajda* (ed.), Komentarze Prawa Prywatnego. Tom I. Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna. Przepisy wprowadzające KC. Prawo o notariacie (art. 79–95 i 96–99), Warszawa 2017, commentary to art. 24, p. 201, para 23; *P. Sobolewski*, Zgoda na zabieg medyczny, Warszawa 2009 (unpublished doctoral thesis written under the supervision of Prof. Dr hab. *A. Zieliński*; record in the library of the Faculty of Law and Administration, University of Warsaw: Prace 980/1), p. 164. The effects of a consent and its withdrawal are of prospective character [See correctly: *W. Dubis*, in: *E. Gniewek, P. Machnikowski* (eds.), Kodeks cywilny. Komentarz, Warszawa 2017, commentary to art. 415, p. 823, para 11; *P. Sobolewski*, in: *K. Osajda* (ed.), Komentarze Prawa Prywatnego. Tom I. Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna. Przepisy wprowadzające KC. Prawo o notariacie (art. 79–95 i 96–99), Warszawa 2017, commentary to art. 24, p. 201, para 26–27; in the same manner but explicitly only in relation to withdrawal of a consent *J. Wierciński*, Niemajątkowa ochrona czci, Warszawa 2002, p. 158]. In case a consent is expressed *ex post* after a given action infringing a personal right is fini-

of performance in the form of Polish money to a court deposit (art. 693² § 2 of the Polish Civil Procedure Code) and withdrawal by a debtor of the object of performance from a court deposit to which it had been lodged (art. 469 § 2 of the Polish Civil Code)¹⁴, arbitration clause¹⁵, exceeding the statutory time limit determined

shed, the consent does not liquidate unlawfulness, however, it cannot be excluded that the consent may lead to a release from liability for infringement of a personal right, what requires conclusion of a contract on relief from a debt at least impliedly (art. 508 of the Polish Civil Code). See *P. Sobolewski*, in: *K. Osajda* (ed.), *Komentarze Prawa Prywatnego*. Tom I. Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna. Przepisy wprowadzające KC. Prawo o notariacie (art. 79–95 i 96–99), Warszawa 2017, commentary to art. 24, p. 201, para 26. A consent may be withdrawn as long as it was not consumed entirely i.e. as long as the action to which the consent pertained was not completed. See: *P. Machnikowski*, in: *E. Gniewek, P. Machnikowski* (eds.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2017, commentary to art. 24, p. 62, para 6; *P. Sobolewski*, in: *K. Osajda* (ed.), *Komentarze Prawa Prywatnego*. Tom I. Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna. Przepisy wprowadzające KC. Prawo o notariacie (art. 79–95 i 96–99), Warszawa 2017, commentary to art. 24, p. 201, para 27; *J. Wierciński*, *Niemajątkowa ochrona czci*, Warszawa 2002, p. 158. A withdrawal of a consent for infringement of a personal right cannot be retroactive for the sake of its relevance in the context of liability of an entity acting on the basis of and in trust to the consent. Otherwise, the entity whose personal right is subject to infringement might have been entitled to take decisions on someone else's liability unilaterally and *ex post*, which is unacceptable.

¹⁴ Lodging as well as a withdrawal of an object of performance to and from a court deposit is not a legal act. It does not require any declaration of will within the meaning of the material civil law but only an action of procedural character. Lodging of an object of performance to a court deposit and its withdrawal by a debtor from the deposit is a legal action which is stipulated and regulated in the civil procedure law (art. 692–693¹³ of the Polish Civil Procedure Code) Cf. *J. Gudowski*, in: *T. Ereciński* (ed.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*. Tom IV. Postępowanie rozpoznawcze. Postępowanie zabezpieczające, Warszawa 2016, commentary to art. 692, p. 626, para 3 but the prerequisites of effectiveness and the results of this legal action on the grounds of the material civil law are determined in the provisions of the Polish Civil Code (in particular art. 467–470 of the Polish Civil Code). Despite of the dual – material and procedural – character of the regulation concerning lodging an object of performance to the court deposit and its withdrawal from this deposit [Cf. *K. Gandor*, in: *Z. Radwański* (ed.), *System prawa cywilnego*. Tom III. Część I. Prawo zobowiązań – część ogólna, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1981, p. 875–879; *M. Pyziak-Szafnicka*, (updated by *M. Wilejczyk*), in: *A. Olejniczak* (ed.), *System Prawa Prywatnego*. Tom 6. Prawo zobowiązań – część ogólna, Warszawa 2018, p. 1692–1693, para 109], they are institutions of material law [see *T. Demendecki*, in: *A. Jakubecki* (ed.) *Kodeks postępowania cywilnego*. Tom I. Komentarz do art. 1–729, Warszawa 2017, commentary to art. 692, p. 1163]. Thus, it was justified at least to take into consideration an inclusion in this monograph of a deliberation related to the lodging an object of performance to the court deposit and its withdrawal by a debtor from the deposit.

¹⁵ The legal character of an arbitration clause is a subject to discrepancies among jurisprudence representatives. Cf. *A.W. Wiśniewski*, *Międzynarodowy arbitraż handlowy w Polsce. Status prawny arbitrażu i arbitrów*, Warszawa 2011, p. 306–325. Regardless of which of the contemporary concepts of legal nature of arbitration clause is adopted, it seems that now there are no sufficient reasons to recognize it as a typical legal act of a material character. Cf. *T. Ereciński, K. Weitz*, *Sąd arbitrażowy*, Warszawa

in the art. 169 of the Polish Commercial Companies Code for notification of an amendment of a company's founding act (art. 169 of the Polish Commercial Companies Code in connection with art. 256 § 3 of the Polish Commercial Companies Code) and its impact on the legal status of a non-monetary contribution transferred to the company as a result of increase of a share capital¹⁶ and other legal

2008, p. 85–87, who recognize the arbitration clause as a procedural, bilateral act with some peculiar features in the context of the other procedural acts. *M. Pazdan*, Intertemporalne aspekty zapisu na sąd polubowny, in: *M. Łaszczuk, M. Furtek, S. Pieckowski, J. Poczobut, A. Szumański, M. Tomaszewski* (eds.), *Arbitraż i mediacja. Księga jubileuszowa dedykowana doktorowi Andrzejowi Tynelowi*, Warszawa 2012, p. 391 says that an arbitration clause is a legal act (most often an agreement) *sui generis*; *A.W. Wiśniewski*, Międzynarodowy arbitraż handlowy w Polsce. Status prawny arbitrażu i arbitrów, Warszawa 2011, p. 322–325 is a supporter of an integral theory, pursuant to which an arbitration agreement is a procedural agreement constituting a private law agreement of procedural character, which is not subject to civil procedural law.

An arbitration clause was mentioned on this exemplary list of issues which are beyond this monograph because it starts being effective entirely when the arbitration proceedings are instituted in the case which is within its scope. As long as the arbitration proceedings are not instituted, the most important legal effects of an arbitration clause do not appear. As long as an arbitration clause does not concern existing dispute, its final legal effects are postponed from the date of its execution. Postponed character of legal effects of an arbitration clause is evident, in particular, in the case when the arbitration capability is analysed in the light of changes in the provisions of law relevant in this regard. On one hand, effectiveness of an arbitration clause should be analysed in the intertemporal context in the light of the principle *tempus regit actum* but, on the other hand, the arbitration capability assessment is done by the arbitration court in the light of law in force when the arbitration proceedings begin even if the law is different than the one which was in force when the arbitration clause was executed. Cf. *M. Pazdan*, Intertemporalne aspekty zapisu na sąd polubowny, in: *M. Łaszczuk, M. Furtek, S. Pieckowski, J. Poczobut, A. Szumański, M. Tomaszewski* (eds.), *Arbitraż i mediacja. Księga jubileuszowa dedykowana doktorowi Andrzejowi Tynelowi*, Warszawa 2012, p. 393–395 and 398–400; *A.W. Wiśniewski*, Międzynarodowy arbitraż handlowy w Polsce. Status prawny arbitrażu i arbitrów, Warszawa 2011, p. 209–211. This way of reasoning seems to be legitimate additionally in the light of the Supreme Court's views on the intertemporal aspects of agreement excluding Polish courts' jurisdiction presented in the resolution of the Supreme Court passed on September 7, 2018, III CZP 38/18, Legalis. In the sentence of this resolution it was stated that: "Admissibility of exclusion of Polish courts' jurisdiction by an agreement in the cases in which such an agreement had been inadmissible before the act on December 5, 2008 on amendment of the Polish Civil Procedure Code and some other acts (Journal of Laws No. 234, item 1571) ("the Act") came into force, should be examined pursuant to the provisions of the Polish Civil Procedure Code amended by the Act also when the agreement on jurisdiction had been concluded before the Act came into force and the proceedings were instituted later."

¹⁶ Cf. judgement of the Supreme Court passed on February 28, 2017, I CSK 127/16, Legalis, in which it was stated that exceeding the deadline set in art. 169 of the Polish Commercial Companies Code for notifying an amendment to the company's founding act to the register causes that the amending resolution, in particular, on increasing the share capital expires retroactively and that the legal act on transferring a non-mo-

events (execution of a marriage certificate by a head of the registry office after getting married in a religious mode which is effective retroactively – *ex tunc*¹⁷, filling in of a blank promissory note (a promissory note *in blanco*) causing retroactive effects¹⁸, which cannot be recognized as a legal act without any reservations¹⁹).

netary contribution becomes ineffective and it is transferred back to the contributor by force of law. It is to be underlined that the view of the Supreme Court on the automatic back-transfer of the ownership of a non-monetary contribution was criticised by jurisprudence representatives. Cf. *M. Bieniak*, Wygaśnięcie umowy zmieniającej umowę spółki ze skutkiem wstecznym w związku z nieziszczeniem się warunku zgłoszenia w prekluzyjnym terminie wniosku o zarejestrowanie zmian – skutki, MoP 2017, no. 17, p. 945–947; *W. Popiołek*, Głos do wyroku Sądu Najwyższego – Izby Cywilnej z 28.2.2017 r., I CSK 127/16, OSP 2018, no. 5, item. 45, p. 18–30.

¹⁷ *M. Domański*, in: *K. Osajda* (ed.), Komentarze prawa prywatnego. Tom V. Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz. Przepisy wprowadzające KRO, Warszawa 2017, commentary to art. 1, p. 36–37, para 108; see also: *J. Gajda*, *T. Smyczyński*, in: *T. Smyczyński* (ed.), System Prawa Prywatnego. Tom 11. Prawo rodzinne i opiekuńcze, Warszawa 2014, p. 132–133, para 125.

¹⁸ In the Polish jurisprudence of promissory notes law: *M. Czarnecki*, *L. Bagińska*, Prawo wekslowe i czekowe. Komentarz, Warszawa 2018, commentary to art. 10 of the Promissory notes law, p. 188, para 43; *H. Ritterman*, Weksel in blanco, Głos Sądowy 1933, no 4, p. 202–203; *I. Rosenblüth*, Prawo wekslowe. Komentarz, Warszawa 1994 (reprint from the edition: Kraków 1936), commentary to art. 10, p. 74, para III.b; see also: judgement of the Supreme Court passed on October 29, 2010, I CSK 699/09, Legalis; judgement of the Supreme Court passed on February 5, 1998, III CKN 342/97, Legalis. A similar view in relation to the legal nature of completion of a blank promissory note and to its retroactive effectiveness is presented in German jurisprudence *F. Zunft*, Grenzen der Rückwirkung im Zivil- und Zivilprozeßrecht, Archiv für die civilistische Praxis 1952/1953, no 152, p. 311.

¹⁹ On one hand, the elementary result – creation of an obligation arising out of a promissory note – is caused by putting a signature on a blank promissory note and its handing over. In the light of such view, completion of a blank promissory note seems to be not a legal act but a legal event which results only in specifying the content of an obligation arising from the promissory note. See: *M. Czarnecki*, *L. Bagińska*, Prawo wekslowe i czekowe. Komentarz, Warszawa 2018, commentary to art. 10 of the Promissory notes law, p. 180, para 20 and p. 181, para 24; *A. Glasner*, in: *A. Glasner*, *A. Thaler*, Prawo wekslowe i czekowe. Komentarz. Część I. Prawo wekslowe, Kraków 1936, commentary to art. 10 of the Promissory notes law, p. 71, para 2; *A. Janiak*, Uzupełnienie weksla in blanco o element daty i miejsca wystawienia, PPH 1997, no 12, p. 28; *J. Jastrzębski*, in: *J. Jastrzębski*, *M. Kaliński*, Prawo wekslowe i czekowe. Komentarz, Warszawa 2014, commentary to art. 10, p. 156–158, para 5; *P. Machnikowski*, Prawo wekslowe, Warszawa 2009, p. 69; *H. Ritterman*, Weksel in blanco, Głos Sądowy 1933, no 4, p. 202–203; *I. Rosenblüth*, Prawo wekslowe i czekowe. Komentarz I. Kraków 1936, commentary to art. 10, p. 176–177 and as it seems *I. Heropolitańska*, Prawo wekslowe i czekowe. Praktyczny komentarz, Warszawa 2011, commentary to art. 10 of the Promissory notes law, p. 93, para 2. However, the last Author does not mention explicitly about necessity to hand over a blank promissory note as a prerequisite for a creation of an obligation arising from the promissory note.

The question of the temporal aspects of judiciary decisions, administrative decisions as well as other events of procedural character²⁰ is beyond the scope of this monograph because it is dedicated mostly to the issues pertaining to the material civil law. Because of the public character of procedural regulation, effectiveness in time of the judiciary decisions, administrative decisions and other procedural events requires a separate analysis. The question of effectiveness in time of judiciary decisions is sometimes a subject of vibrant discussion and even discrepancies²¹. Here it is also impossible not to mention the temporal aspects of interpretation of law being made in judicature²², which also lie beyond the scope of this monograph.

On the other hand, in the light of the view presented by *M. Litwińska*, Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 5 lutego 1998 roku, III CKN 342/97, PPH 1999, no 2, p. 37 and *W. Opalski*, in: *T. Komosa, W. Opalski*, Prawo wekslowe i czekowe, Warszawa 1999, commentary to art. 10 of the Promissory notes law, p. 45, para 15, an obligation arising from a blank promissory note is formed only after the promissory note is completed and in the light of the view that completion of a promissory note is an exercise of a right making it possible to shape a legal situation of a debtor by a unilateral act of creditor (see: *M. Czarnecki, L. Bagińska*, Prawo wekslowe i czekowe. Komentarz, Warszawa 2018, commentary to art. 10 Prawa wekslowego, p. 93, Nb 54; *A. Janiak*, Uzupelnienie weksla in blanco o elementy daty i miejsca wystawienia, PPH 1997, no 12, s. 29; *I. Rosenblüth*, Prawo wekslowe i czekowe. Komentarz I, Kraków 1936, commentary to art. 10, p. 195, Nb VII) it is possible to support the view that completion of a blank promissory note is a legal act.

²⁰ For example, completion of a court writ submitted with formal defects causing that such a court writ is effective retroactively from the date when it was submitted (art. 130 § 3 of the Polish Civil Procedure Code; art. 130² § 2 f the Polish Civil Procedure Code); resubmission of an application for registration to the National Court Register which was returned is effective retroactively from the date when the application was submitted for the first time if the resubmitted application is correct and has no formal defects (art. 19 sec. 4 the Act on the National Court Register).

²¹ Cf. a discrepancy concerning effectiveness in time of the court decision on declaration of bankruptcy *S. Gurgul*, Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz, Warszawa 2016, commentary to art. 52, p. 105, para 1, who says that the court decision on declaration of bankruptcy is effective as at the end of the day it was passed. A different view is presented by *R. Adamus*, Prawo upadłościowe. Komentarz, Warszawa 2016, commentary to art. 52, p. 150, Nb 2; *S. Ociessa*, in: *A. Witosz, A.J. Witosz* (red.), Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz, Warszawa 2014, commentary to art. 52, p. 199, para 2; *P. Zimmerman*, Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz, Warszawa 2018, commentary to art. 52 of the Bankruptcy law, p. 113–114, para 2 who support the view that the court decision on declaration of bankruptcy is effective from the beginning of the day when it was passed i.e. from the hour 00:00:00.

²² This issue was deliberated comprehensively in the doctoral thesis: *Ł. Supery*, Ochrona uzasadnionych oczekiwań a wsteczne działanie wykładni orzeczniczej w prawie cywilnym, Warszawa 2013, *passim* (a doctoral thesis prepared under the supervision of Prof. Dr hab. *M. Saffjan*, defended before the Scientific Council of the Institute of Civil Law, Faculty of Law and Administration, University of Warsaw), <https://depotuw.ceon.pl/bitstream/handle/item/275>; access on October 15, 2018. This issue is also subject of rich judicature of the Court of Justice of the European Union. See

Deliberations concerning autonomy of the legislation power in relation to shaping effectiveness of legal acts in time requires a separate monograph to be prepared. In this regard it is also necessary to perform deep research concerning not only private law but also constitutional law.

This monograph can be divided into two general parts. They are not visible from the formal point of view of the structure of this monograph which comprises six substantive chapters. These two general parts are visible in the light of the subject of deliberations indicated in the titles of particular chapters.

The first part of this monograph includes deliberations related to the notions constituting its title. These deliberations are aimed at reconstructing the way time is understood, first of all, in private law and in its jurisprudence. In this regard the general notion of „time” as well as its particular units applied in private law are subject to analysis. Interpretation of provisions of private law referring to particular units of time influences naturally, although indirectly, the way the effects of legal acts in time are shaped by private entities (their parties). Analysis of provisions of private law in which there are units of time led to the conclusion that it is possible to distinguish, in particular, the basic units of time applied in civil law and modal units of time. This general part also embodies a presentation of how the effectiveness of legal acts in time is shaped. The aim of the analysis in this regard is to identify those elements of legal acts which shape their effectiveness in time and to put these elements in the model structure of a legal act and to establish their legal nature and importance.

The second general part of this monograph includes an analysis related to the effects of selected legal acts in time. It constitutes to some extent a presentation of practical dimension of the general considerations included in the first part. This presentation is based on selected examples of legal acts from different parts of the civil law (the general part of the civil law, the law of obligations, the law

---

in particular: judgements of the Court of Justice of the European Union: December 20, 2017, C-516/16, Erzeugerorganisation Tiefkühlgemüse, paras 88–90 of the justification; November 10, 2012, C-452/16, PPU Póltorak, paras 55–56 of the justification; January 16, 2014, C-429/12, Pohl, para 30 of the justification; February 12, 2008, C-2/06, Kempster, paras 35 and 36 of the justification and the judicature of the Court of Justice of the European Union referred thereto. This issue was also deliberated by the Constitutional Tribunal analysed by: *J. Mordwilko-Osajda*, w: *E. Łętowska, K. Osajda* (eds.), *Prawo intertemporalne w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego i Sądu Najwyższego*, Warszawa 2008, p. 49–58 and 61–64. See also the resolution of the bench of 7 judges of the Supreme Court passed on January 30, 2015, III CZP 34/14, *Legalis* in which the Supreme Court changed its mind after many years and said that the joint, improper commercial power of attorney cannot be granted and applied the concept of interpretation of law divided in time in relation to the resolution on inadmissibility of the joint, improper commercial power of attorney in the light of legislation preceding the change of art. 109⁴ of the Polish Civil Code introduced by an Act amendment of some acts in order to improve legal environment for entrepreneurs enacted on December 16, 2016, *Journal of Law* 2016, item 2255. This change came into force on January 1, 2017. As a result of the change of art. 109⁴ of the Polish Civil Code the legislation power explicitly allowed to grant joint, improper commercial power of attorney.

of succession, the family law, the commercial law and the private international law). Analysing the effects of legal acts in time it was impossible not to address the phenomenon of backdating of legal acts. The analysis devoted to this phenomenon is included in a separate chapter preceding directly the summary of the whole monograph.

* * *

This book is the fruit of my research as conducted with varying degrees of intensity in the years 2014–2019. My interest in this topic began with the narrowly considered issue of the retroactivity of a given condition upon its fulfilment. The commencement of work on this issue led me to taking a closer look at the question of the effects of legal acts in time.

This book could never have been finished, at least not in its present shape, without the kindness, forbearance and support of a great many people to whom I owe a debt of gratitude.

In particular, I would like to thank Professor *Marek Saffan* for his unstinting academic support and assistance whenever I needed it. I was always able to rely on him. Likewise I wish to acknowledge the input of Professor *Malgorzata Pyziak-Szafnicka* and Professor *Krzysztof Pietrzykowski* in compiling reviews, and their time spent on talking through my concepts with me. These exchanges were invaluable at the latter stages of my work when the book began to take its final shape.

I would also like to express my gratitude to all my colleagues from the Institute of Civil Law of the Faculty of Law and Administration of the University of Warsaw and the Institute of Civil Law, Section of Civil Law and Private International Law at the Faculty of Law, Administration and Economics of the University of Wrocław for their engagement in discussing problems as they cropped up in the course of my work on the book. My particular thanks for their time and attention go to Dr. *Maciej Giaro*, Dr. *Krzysztof J. Kaleta*, Dr hab. *Konrad Osajda*, Dr. *Michał Raczkowski*, Attorney *Monika Serek*, Dr. *Przemysław Sobolewski*, Dr. *Radosław Strugała* and Dr. *Magdalena Ziętek*.

While the possibility to hold discussions and exchange views in the course of my work on this book undoubtedly enhanced its value, responsibility for all of its shortcomings rests exclusively with me.

I would also like to thank my superiors from the Faculty of Political Science and International Studies of the University of Warsaw, Professor *Jakub Zajczkowski*, Director of the Institute of International Relations at the Faculty of Political Science and International Studies of the University of Warsaw and Professor *Stanisław Sulowski*, Dean of Faculty of Political Science and International Studies of the University of Warsaw for their confidence in and support for my research purposes, notably the sabbatical leave I was granted. It was extremely useful in that it allowed me to cast my net further afield and conduct my research beyond the confines of my university's walls. I would like to thank Professor *Andrzej Tarlecki*, Vice-Rector for Human Resources and Financial Policy at the University of Warsaw for giving me the opportunity of this sabbatical leave.

Preface

I would like to thank the Max Planck Institute for Comparative and International Private Law in Hamburg, in particular for allowing me to use their resources and fantastic library to carry out a comparative study.

My thanks also go to C.H. Beck publishing house for its kind support in preparing the book for publication.

The time spent examining the issue's importance in respect of private law allowed me to ascertain scientific grounds for believing that a given condition's lapse is irreversible. At the same time, this also determines the measure of time I could not devote to my dearest ones. In the circumstances, all I can do is thank them for their understanding and patience.